

Ústav etnológie
a sociálnej antropológie
Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Participatívne mapovanie potrieb ochrany ukrajinského živého dedičstva vo vysídlení (výsledky výskumu a odporúčania)

Martina Wilsch, Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.

„To Get Together“ – Spoločné zachovávanie živého dedičstva Ukrajiny
Bratislava, 19. februára 2025

Obsah prezentácie

- Metodológia výskumu
- Vybrané výskumné zistenia: 3 rozmery
- Príklady dobrej praxe
- Odporúčania

Živé dedičstvo a migrácia

- Živé dedičstvo zahŕňa **praktiky, reprezentácie, prejavy, vedomosti a zručnosti**, ktoré **komunity uznávajú ako súčasť svojho kultúrneho dedičstva**. Prenáša sa **z generácie na generáciu**, čím jednotlivcom a komunitám umožňuje udržiavať a rozvíjať svoju identitu.
- *„Kultúrne dedičstvo je navyše ústredným prvkom pocitu príslušnosti človeka k určitému miestu, pretože ho zakotvuje, orientuje a situuje v čase a priestore“* (Clark, 2022).
- Krízové situácie a konflikty, najmä vojenské, predstavujú špecifické výzvy pre živé dedičstvo, najmä ak vedú k rozsiahlemu nútenému presídľovaniu a migrácii.

Živé dedičstvo a migrácia

- **klúčová úloha pri integrácii migrantov a formovaní súdržných migrantských komunít (Le Bolt, 2011)**
- **pomáha presídleným populáciám redefinovať kultúrnu identitu (individuálnu aj kolektívnu), udržiavať spojenie s domovom, posilňovať odolnosť, zachovávať identitu, obnovovať komunitu a vyrovnávať sa s náročnými situáciami, ktoré sprevádzajú proces budovania nového domova (Maeva, 1997),**
- **neoddeliteľné od procesov začleňovania**
- **migrácia a vysídlenie narúšajú kontinuitu niektorých aspektov nehmotného živého dedičstva, čo robí jeho ochranu a podporu v situáciách vysídlenia mimoriadne dôležitou**

Metodológia výskumu

Výskumná vzorka

- ľudia, ktorí ušli pred vojnou na Ukrajine po februári 2022*
  - 20 žien vo veku od 32 do 72 rokov, Bratislava
  - 8 zástupcov/zástupkýň inštitúcií/organizácií, Bratislava
- Rôznorodosť výskumnej vzorky
  - vek, vzdelanie, profesia, región pôvodu, rodinný kontext, fáza životného a rodinného cyklu, bývanie
  - zastúpenie aktívnych nositeľov prvkov živého dedičstva

Metodológia výskumu

Výskumné metódy

- Etnografický výskum v Bratislave
- Polo-štruktúrované hĺbkové rozhovory
- Neformálne rozhovory a zúčastnené pozorovanie
- Opakovaný výskum po šiestich mesiacoch
  - 1 fáza júl – september 2023
  - 2 fáza január – február 2024
- Spolu 30 rozhovorov (utečenky) a 8 rozhovorov (inštitúcie) - júl 2023 – február 2024
- Participatívna konzultácia zistení – november 2024 (29 participantov/tiek)
- **Analýza a spracovanie dát**
  - NVIVO14, deduktívne kódovanie, tematická analýza

Metodológia výskumu

Prierezový metodologický dôraz

- **dôraz na vlastnú perspektívu** živého dedičstva
- **kontext príbehu rodiny** - mapovanie sociálnych a kultúrnych kontextov pred odchodom z Ukrajiny na Slovensku a po príchode na Slovensko
- „we and us“ (Ericksen, 1995), **ako komunita vníma sama seba a akým naratívom chce byť vnímaná ako kultúrna komunita**

Etické aspekty výskumu

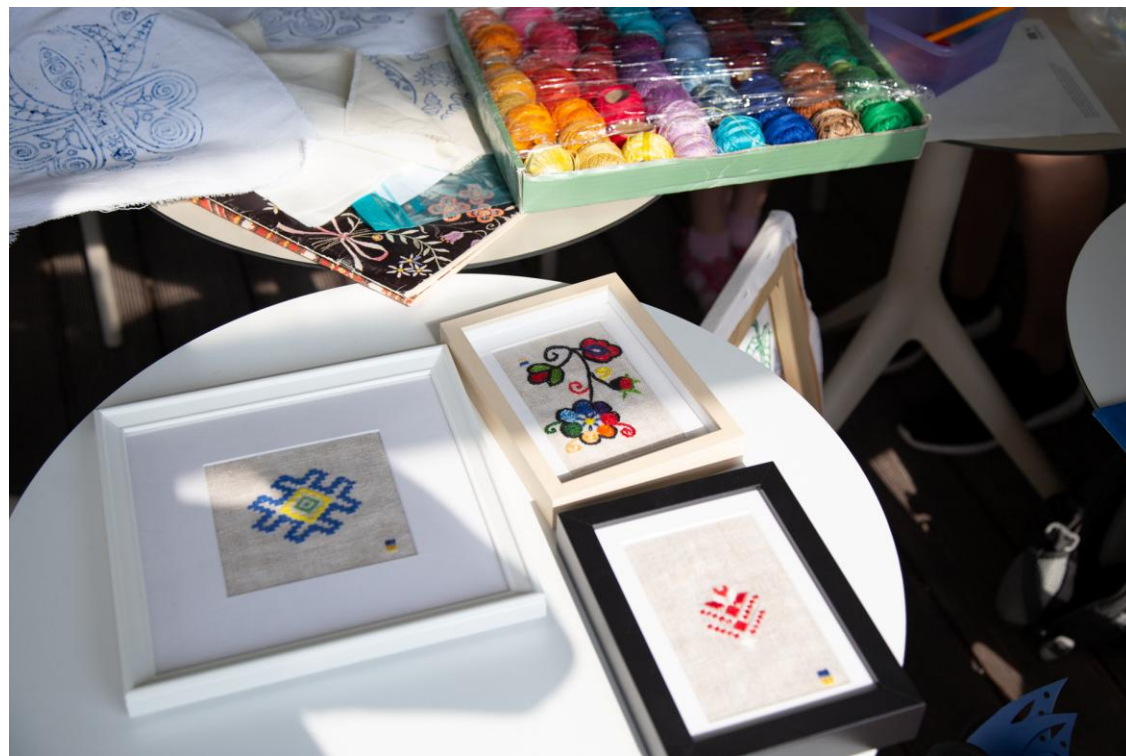
- etické štandardy pri výskume utečencov (American Anthropological Association, 2012; Düvell et al., 2010; Jacobsen & Landau, 2003)
- reflexivita a pozicionalita (Cassell et al., 2018; Carling et al., 2014),
- trauma informovaný prístup (Lewis, 1992; Keles, Fiddian-Qasmiyeh & Loescher, 2019)

Teoretické východiská

- **kultúrne dedičstvo ako sociálna prax** (Brumann, 2015; Smith, 2006)
- **rekonštrukcia živého dedičstva** (Catalani, 2020; Maeva, 1997)
- faktor **vytvárania migrantských komunit** (Le Bolt, 2011)
- **integrácia** ako mnohovrstevný kontinuálny proces v spoločnosti, ktorá je rôznorodá, segmentovaná, premenlivá a vyvíjajúca sa, s poréznymi vnútornými a vonkajšími hranicami (de Haas & Fokkema, 2011)
- **liminalita a temporalita** (Turner, 1969; Horvath, Bjørn & Wydra, 2015)

Výskumné zistenia

Zdroj: Nadácia Milana Šimečku, @Radovan Dranga. Medzinárodný deň utečencov, jún 2023, Bratislava.

Prežívanie dôležitosti živého dedičstva vo vysídlení

- Kultúrne praktiky a prvky živého dedičstva v naratívoch o každodennom živote - **výrazné.**
- Zabezpečenie základných potrieb **je ústredné** (bezpečie, stabilita, práca, bývanie), avšak živé dedičstvo je **od procesov integrácie neoddeliteľné.**
- **Pod vplyvom vojny a vysídlenia - rastúci dopyt po aktívnom začleňovaní živého dedičstva vo vysídlení do každodennosti.**
- **Rôzna miera ochoty a možností** na vytváranie a prežívanie živého dedičstva v denných rutinách a harmonogramoch – avšak **každý vnímal ako dôležité.**

Chuť domova: Jedlo a stravovacie zvyklosti ako kultúrne ukotvenie

Jedlo je prostriedkom kultúrnej continuity – umožňuje udržiavať a vyjadrovať kultúrnu identitu, nanovo definovať, pretvárať a znovu-objavovať vzťah k domovu (Abbots, 2016; Wall, 2016).

- Príprava ukrajinských jedál bola pre utečencov **prioritou ihneď po príchode na Slovensko**.
- Varenie a konzumácia tradičných jedál **predstavujú kultúrnu a symbolickú prax**, ktorá pomáha stabilizovať sa v novom prostredí a zároveň udržiava spojenie s domovom.
- Príprava ukrajinských **jedál čo najčastejšie** – s využitím lokálne dostupných ingrediencií.
- Stravovacie praktiky **odrážajú regionálnu rozmanitosť Ukrajiny**.
- **Medzigeneračný prenos** – (recepty, techniky).
- **Kolektívna príprava jedla počas špeciálnych príležitostí a osláv** - posilňuje komunitné väzby.
- Ekonomické aktivity – **neformálny predaj tradičných jedál**.
- Jedlo aj **ako dar a prejav vďaky**.

Chuť domova: Jedlo a stravovacie zvyklosti ako kultúrne ukotvenie

Zdroj: Ukrajinské raňajky, Banská Štiavnica, júl 2023. ©Nadácia Milana Šimečku.

Odkazy domova: Predmety uchovávajúce osobné a kolektívne spomienky vo vysídlení

Predmety a materiálne objekty sú **nosičmi osobných a kolektívnych spomienok**. Ich prítomnosť v každodennom živote počas vysídlenia **vytvára priestor na uchovávanie kultúrneho dedičstva, spája s domovom a zároveň ponúka príležitosť zdieľať tieto hodnoty so širšou komunitou.**

- Predmety a artefakty **symbolizujú a reprezentujú časť ukrajinskej kultúry a identity.**
- **Vo vysídlení - prax obklopovať sa prvkami predmetmi s prvkami živého dedičstva.**
- Vyšívané košele alebo šaty (vyshyvanky), vyšívané obrusy (rushnyky), typické darčeky od rodinných príslušníkov, šperky, náramky, drobné dekoratívne predmety do domácnosti, maľby či vyšívané obrazy, náboženské a rituálne predmety, fotografie a iné.
- Tieto hmotné súčasti živého dedičstva **sa výrazne prejavili aj na komunitnej úrovni –** spomienková stena, „múzeum Ukrajiny“.

Odkazy domova: Predmety uchovávajúce osobné a kolektívne spomienky vo vysídlení

Zdroj: M. Wilsch. „Ukrajinské múzeum“, miestny komunitný priestor pre ukrajinské ženy, výstava tradícií, február 2024, Bratislava.

Zachovávanie tradícií: Sviatočné aspekty každodennosti

- Oslavy, náboženské rituály, kalendárne a rodinné sviatky - **osobitná úloha v každodennom živote.**
- Rodinné a náboženské tradície - **rôzne zvyky, tradície a prvky živého dedičstva.**
- Vyjadrenia solidarity s Ukrajinou a potvrdenia ukrajinskej identity.
- **Prostriedky komunikácie a angažovanosti vo vzťahu k prijímajúcej spoločnosti.**
- Záujem o slovenské sviatky a ich slávenie - **objavujú sa zmiešané formy živého dedičstva.**
- Snaha **o slávenie tradičným spôsobom** (12 chodové bezmäsité menu na Vianoce, paska na Veľkú noc), **ale aj významné modifikácie postupov** dané obmedzeniami vo vysídlení.
- Živé dedičstvo ako „**bez hraníc**“ – sviatočná kultúra virtuálne a transnacionálne.
- **Sviatočnosť ako „normálnosť“** - potreba uchovávať/udržiavať rodinné tradície a zvyky aj na Slovensku, spôsob života, ktorý sa blíži „normálnemu“, bežnému životu, „ako sme žili pred vojnou“.

Zachovávanie tradícií: Sviatočné aspekty každodennosti

Zdroj: Oslava sviatku Ivana Kupalu, júl 2023. SME Spolu, © Ján Háber.

Jazyk ako spojivo vo vysídlení

Jazyk je primárnym médiom, prostredníctvom ktorého sa kultúrne dedičstvo – zahŕňajúce folklór, príbehy, rituály a tradičné vedomosti – **odovzdáva**, čím sa zabezpečuje jeho prežitie a prispôsobivosť v priebehu času.

- Jazyk znovu vytvára pocit príslušnosti, domova a známosti.
- Aj keď sa mnohí ľudia z Ukrajiny naučili po slovensky, **súčasne silná potreba komunikovať aj v ukrajinčine.**
- Jazyk - **symbolické vyjadrenie kultúrnej identity a odporu voči agresorovi.**
- **Aktívne začleňovanie ukrajinskej literatúry, poézie a hudby aj do života svojich detí.**
- Spievanie v zboroch, navštevovanie religiózných rituálov v ukrajinčine, čítanie ukrajinských rozprávok deťom.
- **Zapájanie sa do kultúrnych podujatí** - pocit spolupatričnosti, podpora a prehľbovanie sociálnych väzby.

Tvorba kontinuity: umenie, tradičné techniky a každodenný život vo vysídlení

- Tradičné techniky a umenie zakorenené v ukrajinskom kultúrnom dedičstve sú **neoddeliteľnou súčasťou každodennosti** (náboženských osláv, rodinných sviatkov a ďalších rituálov)
- **Príprava materiálnych prvkov, ktoré sú nevyhnutné pre dané slávnostné udalosti** či kalendárny cyklus (zdobenie veľkonočných vajec – pysanky s deťmi, vianočné dekorácie).
- Techniky prítomné spontánne – z potreby komunit, **ako aspekt aktivít v komunitných centrách či neformálnych priestoroch.**

Zdroj: SME Spolu, @Alla Arent. Workshop dekorovania „Pysaniek“, apríl 2024, Bratislava.

Tvorba kontinuity: umenie, tradičné techniky a každodenný život vo vysídlení

Zdroj: M. Wilsch. Výsledky práce ukrajinských žien v lokálnom komunitnom centre, Bratislava, február 2024.

Zdroj: M. Wilsch. Humanitárne centrum pre Ukrajinu, Bratislava, február 2024.

Živé dedičstvo vo vysídlení: od tradície k novej identite

- Záujem o ukrajinskú kultúru, tradície a zvyky, **vrátane "učenia sa"** ukrajinskému živému dedičstvu nanovo.
- **Prenos naprieč hranicami** – prežívanie sviatkov virtuálne, zdieľanie postupov online či doručovanie predmetov z Ukrajiny.
- Utečenci **si uvedomujú dôležitosť živého dedičstva**, pričom prebieha **hlboká reflexia ich vlastnej identity v kontexte vojny a vysídlenia** – kým som a kde mám svoje korene.
- Kľúčová úlohu **v budovaní individuálnej a kolektívnej identity v komplexnom kontexte vojny, vysídlenia a integrácie**.
- Aktívni nositelia kultúrneho dedičstva začleňujú **jeho prvky do svojej umeleckej tvorby aj vo vysídlení**.
- Živé dedičstvo preniká **aj do rôznych profesijných oblastí** – psychológovia, pedagógovia a lektori mimoškolských činností s ním aktívne pracujú v rámci svojich odborných aktivít.
- Zároveň **prerušenie kontinuity niektorých aspektov živého dedičstva alebo ich odmietanie**.

„...Toto je korenie, ktoré ťa bude udržiavať a podporovať, keď ti nie je dobre. ... Ak by každý z nás, kto šiel do sveta zabudol, tak potom by už neostala Ukrajina a nepozbierame ju z tých kúskov... Toto je tá možnosť, ktorá nám pomáha pozbierať sa zo všetkých rozbitých častí. ...Vidím, že ľudia sa snažia zachrániť jazyk, aj tradície, chcú sa vrátiť... Všetci sa snažia. Tiahnu sa znova ku svojim koreňom naspäť, ku svojej kultúre. ...Aj deti to chcú, im to zobrali, oni to precítili tak, že prežívajú nespravodlivosť, ktorá sa stala, chcú viac zachrániť svoje ukrajinské tradície.“ (Vasilisa, 48 rokov)

„Ono to všetko žije v tebe, vo vnútri. O tom sa nerozmýšľa. Ty to iba cítiš, je to ako tvoj domov, je to všetko iba tvoje“. (Anastasia, 58 rokov)

Podpora súdržnosti: Úloha komunity v zdieľaní živého dedičstva

- **Vytváranie komunity:** potreba tvorby a prežívania živého dedičstva zdola a zároveň v komunite.
- Oslavy rôznych kalendárnych a náboženských sviatkov a s nimi spojené praktiky vnímané **ako mimoriadne významné, najmä keď sa konali v širšej komunite vysídlených Ukrajincov.**
- Komunitné **podujatia poskytovali vysídleným Ukrajincom priestor na vyjadrenie ich kultúrnej identity a praktizovanie živého dedičstva.**
- Živé dedičstvo ako tmel – **vzájomných vzťahov, zdieľania a podpory, identity.**
- Organizácia **týchto praktík často vychádza zdola – od samotných komunít,** pričom členovia komunity sami iniciovali, plánovali a realizovali takéto podujatia.
- Spoločné priestory (v ubytovacích zariadeniach, komunitné centrá) - **jedinečné miesta na prenos živého dedičstva s prienikom do vzťahov s majoritnou spoločnosťou.**
- Dôležitosť prezentovať **kultúru a sviatky aj navonok – smerom k majoritnej spoločnosti.**

Kultúrne dedičstvo ako symbolický „jazyk“ integrácie

- Zachovanie kultúrnej identity a jej odovzdávanie ďalším generáciám.
- Komunitná súdržnosť a vzájomná podpora.
- Integrácia cez kultúrne prejavy – prezentácia kultúry majoritnej spoločnosti (napr. na podujatiach) pomáha vytvárať mosty medzi komunitami.
- Nástroj spoznávania a prijatia.
- Podpora inkluzívnej spoločnosti – prijatie a rešpektovanie živého dedičstva utečencov prispieva k multikultúrnemu obohateniu spoločnosti.
- Spolupráca s komunitami utečencov – participatívne aktivity (napr. workshopy, festivaly) umožňujú utečencom aktívne sa podieľať na spoločenskom dianí.
- **Potreba systematického začlenenia aspektov živého dedičstva do integračných politík a komunitných programov.**

Kultúrne dedičstvo ako symbolický jazyk integrácie

Zdroj: M. Wilsch. Kalendár s ukrajinskými tradíciami, lokálne komunitné centrum, Bratislava, február 2024.

Zdroj: SME Spolu, @Alla Arent.
Novoročné koledovanie „Shtedryvka“.
Bratislava, január 2024,

Percepcia nehmotného kultúrneho dedičstva v praxi organizácií a inštitúcií

- Aspekty kultúrneho dedičstva **sú súčasťou širších aktivít zameraných na podporu a začlenenie ľudí z Ukrajiny** v každodennej praxi rôznych organizácií a sú subjektívne vnímané ako dôležité.
- Kultúrne praktiky a živé dedičstvo **slúžia ako prostriedok vyjadrenia prijatia, akceptácie a podpory (napr. umožnenie využívania priestorov, príprava jedla...)** a zároveň ako nástroj integrácie a prepojenia s majoritnou slovenskou spoločnosťou.
- Zdôrazňuje sa bottom-up a participatívny prístup.
- Živé dedičstvo je začleňované **aj do práce odborníkov – psychológov, predškolských pedagógov a lektorov mimoškolských aktivít.**
- Do popredia vystupujú najmä aktivity spojené s jedlom, komunitným slávením sviatkov, jazykom a ústnymi prejavmi (piesne, rozprávky, príbehy).

Kultúrne dedičstvo ako pomoc pri vyrovnávaní sa so situáciou vojny a vysídlenia

- Rozdielne kapacity či záujem o prežívanie a tvorbu, ale **kultúrny aspekt prítomný v nejakej podobe u všetkých.**
- Poskytuje rámec na interpretáciu sociálneho sveta a vyjadrenie kolektívnych identít.
- Ovplyvňuje formovanie nové podôb kolektívnych identít v neznámom prostredí.
- Pomáha orientovať sa v novom kultúrnom kontexte a rozvíjať vzťahy s prijímajúcou spoločnosťou.
- Pre utečencov sa živé dedičstvo – či už v podobe jazyka, piesní alebo materiálnej kultúry – **stáva prostriedkom na potvrdenie "kto sme" aj v novom a neznámom prostredí,** kde boli pôvodné spoločenské štruktúry narušené.
- Umožňuje nielen zachovať sociálnu súdržnosť vo vysídlení, ale aj udržiavať prepojenie s domovom, čím **sa vytvára most medzi minulosťou, prítomnosťou a budúcnosťou komunity – či už vo vysídlení, alebo medzi tými, ktorí zostali.**

Závery

- Kultúrne praktiky, vrátane aspektov živého dedičstva, zohrávajú v procesoch integrácie utečencov a utečieniek z Ukrajiny v rôznych fázach dôležitú úlohu.
- Prostredníctvom kultúrneho dedičstva sa ľudia z Ukrajiny adaptujú na nové prostredie, upevňujú v ňom svoje miesto, vyrovnávajú sa so skúsenosťou vojny a vysídlenia, obnovujú a nadväzujú vzťah s domovom, pričom si zároveň budujú nový domov.
- Živé dedičstvo posilňuje nielen psychickú a kultúrnu odolnosť, ale aj pocit spolupatričnosti.
- Zároveň udržiava väzby medzi tými, ktorí pred vojnou utiekli (nielen) na Slovensko, a tými, ktorí zostali na Ukrajine.
- Navyše prispieva k tvorbe kohéznejšej spoločnosti a k zblížovaniu sa s majoritou.
- Zároveň je živé dedičstvo ohrozené vojnovým konfliktom a vyžaduje si ochranu aj vo vysídlení.
- Na celospoločenskej úrovni je kľúčové uznať jeho význam a vytvárať systémové mechanizmy na jeho ochranu, podporu a rozvoj.

The background features a repeating pattern of white lines and stick figures on an orange background. The lines form a complex, maze-like structure with various curves and straight segments. Small stick figures are placed at various points along these lines, some appearing to be at the end of a path or at a junction. The overall aesthetic is clean and modern.

Príklady dobrej praxe

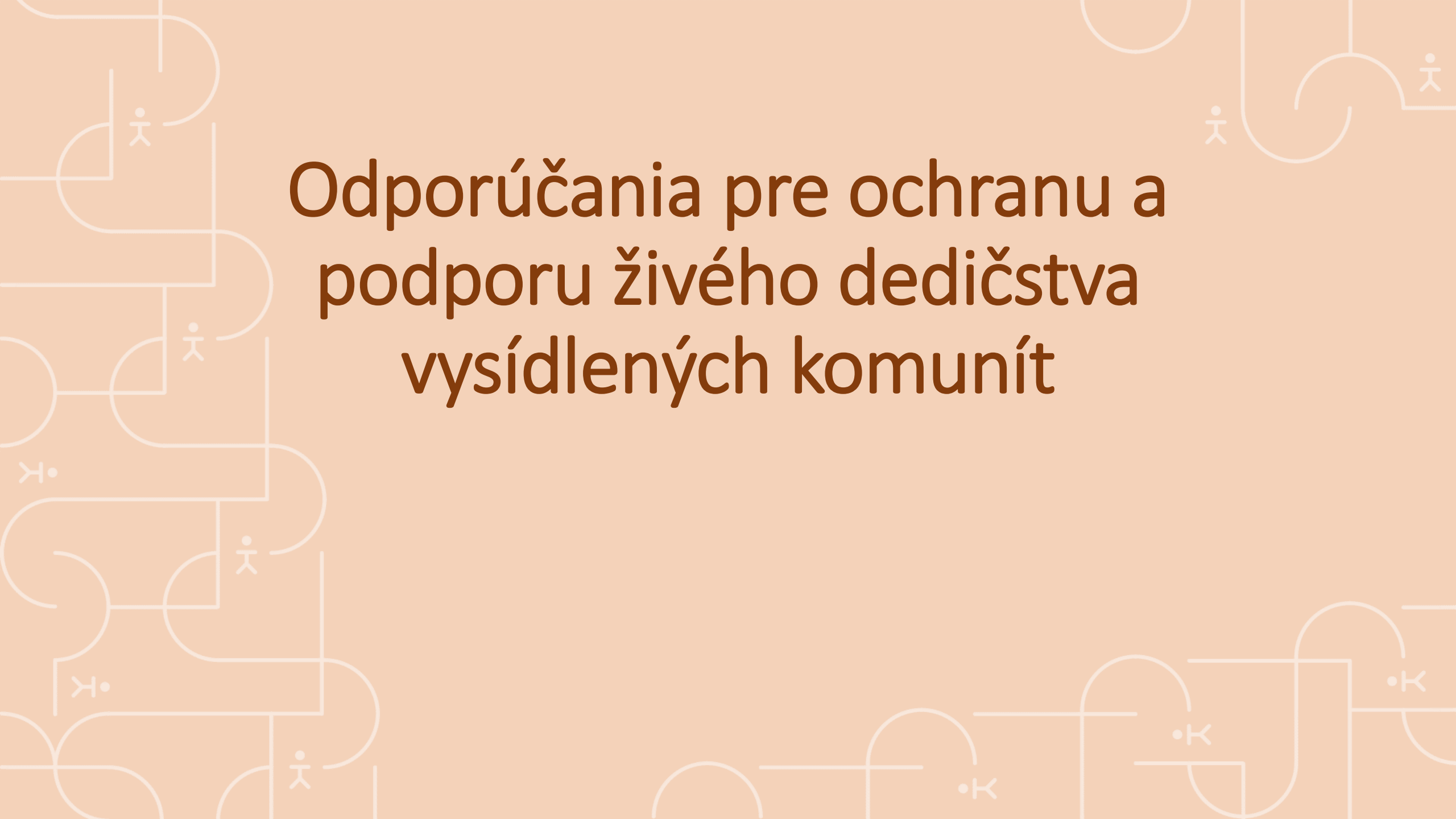
Bezpečné (komunitné) priestory ako centrá pre tvorbu a ochranu živého dedičstva a integráciu

Participatívne komunitné aktivity s prvkami živého dedičstva

Spoločné podujatia pre verejnosť prepájajúce majoritu a utečencov cez živé dedičstvo

Aktivity podporujúce jazyk a ústne tradície

Pokrm ako kultúrny most - aktivity spojené s jedlom a jeho prípravou

The background features a repeating pattern of white lines forming various shapes, including circles, squares, and paths. Small white icons of a person are scattered throughout the pattern. The overall color scheme is a warm, light orange.

Odporúčania pre ochranu a podporu živého dedičstva vysídlených komunít

1. Uznanie potreby ochrany a rozvoja ukrajinského živého dedičstva vo vysídlení

- Zabezpečiť prístup vysídlených komunít k tvorbe a prežívaniu kultúrneho dedičstva.
- Poskytnúť potrebné materiály a zdroje na uchovávanie a rozvoj kultúrneho dedičstva, aby mohli utečenci pokračovať v jeho odovzdávaní ďalším generáciám.
- Vytvárať/umožňovať prístup k vhodným priestorom pre utečencov a utečenky na praktizovanie tradícií, remesiel a umeleckých prejavov.

2. Uznanie živého dedičstva ako nástroja integrácie a sociálnej súdržnosti

- Systematicky začleniť aspekt živého dedičstva aj do integračných politík, strategických dokumentov, akčných plánov, opatrení a programov.
- Podporovať iniciatívy, ktoré umožňujú živému dedičstvu zohrávať aktívnu úlohu v procese integrácie.
- Podporovať živé dedičstvo nielen ako súčasť kultúrnej identity utečencov, ale aj ako prostriedok posilňovania sociálnej súdržnosti a medzikultúrneho dialógu v spoločnosti.
- Integrovať kultúrne dedičstvo do spoločenských a vzdelávacích programov s cieľom posilniť sociálnu súdržnosť.
- Zabezpečiť, aby sa ochrana a podpora živého dedičstva stali súčasťou dlhodobých opatrení na integráciu utečencov na národnej aj lokálnej úrovni.

3. Systémová podpora komunitných iniciatív a financovanie kultúrnych aktivít

- Systémovo zabezpečiť zachovávanie, rozvoj a odovzdávanie živého dedičstva vysídlených komunit.
- Vytvoriť stabilné finančné mechanizmy na podporu kultúrnych aktivít na národnej aj lokálnej úrovni, aby bola ochrana živého dedičstva dlhodobou udržateľná.
- Vytvárať systémovú, metodickú a odbornú podporu pre organizácie/subjekty zaoberajúce integráciou ľudí z Ukrajiny do slovenskej spoločnosti pri práci s témou živého dedičstva.
- Podporovať komunitné iniciatívy a participatívne modely financovania, ktoré umožnia utečencom aktívne sa zapájať do kultúrneho života prijímajúcej spoločnosti.

4. Zosúladenie integračných politík s medzinárodnými rámcami ochrany živého dedičstva

- Prispôbiť opatrenia na integráciu utečencov medzinárodným štandardom, najmä Dohovoru UNESCO z roku 2003 na ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva.
- Zabezpečiť, aby integračné politiky zahŕňali ochranu a rozvoj kultúrneho dedičstva vysídlených komunit ako súčasť širšieho prístupu k ich sociálnemu začleneniu.
- Podporovať spoluprácu s medzinárodnými organizáciami na výmene skúseností a príkladov dobrej praxe v oblasti ochrany živého dedičstva utečencov.

5. Zapájanie zástupcov dotknutých komunit do kultúrnych aktivít participatívnym spôsobom

- Utečenci a utečenky by nemali byť len pasívnymi prijímateľmi pomoci, ale uznaní ako aktívni tvorcovia a nositelia svojho kultúrneho dedičstva.
- Podporiť ich účasť na kultúrnych a komunitných podujatiach ako rovnocenných partnerov, ktorí majú možnosť sami organizovať, viesť a tvoriť obsah aktivít.
- Vytvoriť mechanizmy pre participatívne rozhodovanie v kultúrnych programoch, aby utečenci a utečenky mohli ovplyvňovať plánovanie a realizáciu aktivít, ktoré sa ich týkajú.

6. Podpora sieťovania nositeľov živého dedičstva vo vysídlení

- Vytvoriť a podporovať platformy na prepojenie nositeľov živého dedičstva medzi sebou a so širšou sieťou remeselníkov, umelcov a kultúrnych inštitúcií na Slovensku.
- Organizovať networkingové podujatia, výstavy a tvorivé dielne, ktoré umožnia vzájomnú výmenu skúseností a spoluprácu medzi vysídlenými komunitami a domácou kultúrnou scénou.
- Podporiť vznik partnerstiev medzi utečeneckými komunitami a slovenskými kultúrnymi organizáciami, aby sa zachovanie a rozvoj živého dedičstva stal súčasťou kultúrneho života.

Ďakujem za pozornosť!
martina.wilsch@savba.sk